

BEGEZHANOVA, R.K.

PROFESSIONAL COMPETENCE OF A TEACHER IN THE SYSTEM OF INCLUSIVE EDUCATION

The article gives a brief overview of the main issues of professional competence of teachers in inclusive education, value-sense attitude of teachers towards children with special educational needs, a description of the major components of professional and personal preparation of the teacher, working with individuals with special educational needs, reveals the importance of main components (general pedagogical, professional, personal) of the personality structure of teachers implementing inclusive education.

Key words: children with special educational needs, professional competence, inclusive education, teacher, professional values.

ӘОЖ 796

Қалмағанбетова, Ж.Н.

«5B011200 – Химия» білім беру
бағдарламасының 2 курс студенті
Аканов, Ш.К.

дене шынықтыру дайындығының оқу тәрбие
орталығының аға оқытушысы,
Ө. Сұлтангазин атындағы ҚМПУ,
Қостанай, Қазақстан

СПОРТТЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТЕГІ МОТИВАЦИЯНЫҢ КӨРІНІСІ ЖӘНЕ ОНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Түйін

Мотивация – бұл күш салу қарқындылығын және қызметтің бағытын бақылаудың күрделі процесі, сондай-ақ ол психологиялық процесс ретінде адам өмірінде маңызды және спорт саласындағы мотивацияның әсерін жан-жақты зерттейді. Жоғары нәтижелер мен жеңістерге қол жеткізу үшін жаттығу процесі кезінде мотивацияны қалыптастыру маңызды. Ол үшін мотивацияның спортшылардың бойына бекітілуіне ықпал ететін басым себептер мен факторларды анықтау қажет.

Мақалада белгілі бір белсенділікке итермелейтін және нәтижесінде мотивацияның психологиялық қажеттілігін қанағаттандыруға әкелетін мотивациялық механизмдер қарастырылған. Спорттық іс-әрекеттегі мотивацияны дамытатын сыртқы және ішкі факторларды талдау ұсынылған.

Кілт сөздер: дене шынықтыру, өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі жетілдіру; мотивтер; спорт; салауатты өмір салты; тұлға.

1 Кіріспе

Әрбір адам өмір бойы өзін-өзі жеке тұлға ретінде дамытады, осы процессте өз бетімен жұмыс істеу үлкен орын алады. Дене тәрбиесі мен білім беру өздігінен ұзақ мерзімді оң нәтижелер бере алмайды. Сондықтан адамның өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі жетілдіру үшін тілек білдіруі маңызды. Жеке тұлғаны қалыптастыру процесінде субъекті орындайтын қызмет пен мотивацияның өзара байланысы жүреді. Мотивацияның дамуы арқасында қызметті сапалы меңгеруді арттыру жүзеге асырылады. Тұлғаның қалыптасуы белгілі бір орындалатын қызметпен байланысты, онда қозғаушы фактор мотивация болып табылады. Яғни, мотивация жеке тұлғаның өз-өзімен жұмыс жасаудағы дамуының динамикалық кезеңі ретінде ұсынылады.

2 Материалдар мен әдістер

Жас ұрпақты дене тәрбиесіне баулудың салауатты өмір салтын қалыптастырудағы маңызы зор. Дене шынықтырумен шұғылданудың ұйымдасқан түрлерін кең дамытумен және

одан әрі жетілдірумен қатар, дене жаттығуларымен дербес жаттығудың шешуші маңызы бар [1].

Дене шынықтыру жеке тұлғаның дене тәрбиесін қалыптастыруға арналған мақсатты, саналы және жоспарлы жұмыс процесі болып табылады [2]. Өзін-өзі тәрбиелеу дене тәрбиесінің қарқындылығын береді, сонымен қатар, осы процесс барысында алынған практикалық дағдылар мен іскерлікті кеңейтуге және жетілдіруге көмектеседі. Дене тәрбиесі сабақтарда психологиялық жайлылық жағдайын жасау, жеке іс-әрекет тәсілдерін; жеке тұлғаның дене тәрбиесін қалыптастыруға бағдарлауды есін; білім беру, оқу-жаттығу және оқудан тыс дене шынықтыру спорт түрлерінің белсенді әсер ету саласына студенттерді баулу арқылы қол жеткізетін интеллектуалдық, психологиялық және іс-әрекет компоненттерінің кешенді дамуын қамтиды [3].

Қазіргі өмір сүру жағдайы адамның биологиялық және әлеуметтік мүмкіндіктеріне жоғары талаптар қояды. Ұйымдасқан қимыл-қозғалыс белсенділігінің (физикалық жаттығудың) көмегімен адамдардың дене мүмкіндіктерін жан-жақты дамыту ағзаның барлық ішкі ресурстарын алға қойған мақсатқа жетуге шоғырландырады, денсаулықты нығайтады, жұмысқа қабілеттілікті арттырады. Дене тәрбиесінің негізгі міндеттері: жеке тұлғаның үйлесімді дамуы және оның денсаулығын нығайту; білім беру жүйесіндегі дене шынықтырудың міндетті сипатына байланысты қолданбалы сипаттағы қозғалыс дағдыларын қалыптастыру; дене шынықтыру мен спорттың қызығушылығы мен маңыздылығын дамыту [4].

Спортпен шұғылданудың ұзақтығы мен нәтижелігінде бір жағынан, оның іс-әрекетінің және мінез-құлқының негізі, ал екінші жағынан, қойылған мақсатқа жетуге итермелейтін адамның мотивациялық саласы маңызды рөл атқарады. Адамдарға әсер ететін аталған барлық факторлар дене шынықтырумен айналысуға деген мотивацияның пайда болуына қолайлы жағдай жасайды.

Зерттеудің мақсаты: тұлғаның спорттық-мотивациялық саласын жан-жақты зерттеу.

3, 4 Нәтижелер мен талқылау

Спортпен айналысудың алғашқы сатысында жаттығу мотивациясы басым болады. Ал спорттық мамандану кезеңінде жаттығу және жарыс мотивациясы бірдей дәрежеде көрсетілген. Спорттық жетілдіру кезеңінде спорттық мотивация құрылымында жарыс мотивациясы басым. Бұл үрдістерді есепке алу жаттықтырушының спортшылармен жұмысына қажет болып табылады.

Мотивацияның басқа көзі – ақпарат немесе жаттықтырушы қамтамасыз ететін кері байланыс. Әр түрлі ақпарат түрлері және оларды спортшыларға беру тәсілдері бар. Жаттықтырушының спортшының мотиваторы ретінде маңызды рөл атқарады.

Спорттық психологияда мотивацияның екі аспектісін бөліп көрсетуге болады: табысқа жетудің мотивациясы және сәтсіздікті болдырмаудың мотивациясы. Табысқа жету уәждемесі жүзеге асырылуы үшін субъектінің қызметі мен жай-күйі мынадай талаптарға жауап беруі тиіс:

1. Қызмет өзінен кейін сезілетін нәтижені қалдыруы тиіс;
2. Бұл нәтиже сапалық және сандық бағалануы тиіс;
3. Бағаланатын қызметке қойылатын талаптар тым жоғары, тым төмен болмауы тиіс;
4. Нәтижелерді бағалау үшін белгілі бір шкала және осы шкала шеңберінде міндетті болып саналатын нормативтік деңгей болуы тиіс;
5. Қызмет субъект үшін қажет болуы тиіс және оның нәтижесіне оның өзі жетуі тиіс.

Мақсатқа жету уәждемесінде спортшылардың табысқа деген үміті басым. Спортшылардың сәтсіздікті болдырмау үшін дәлелдері басқа адамдарға қарағанда сирек. Спортшының табысқа жету мотивінің мазмұнына мыналар кіреді: жеңіске ұмтылу, эмоциялық фактор, «соңына дейін күресу» қабілеті. Төзімділіктің басым көрінуін талап ететін циклдік сипаттағы спорт түрлерінің спортшылары мотивтің ең үлкен күшіне ие. Ойындар мен жекпе-жектерде

мотивация өте айқын емес, бірақ олар қиын және жеке тұлғаның әр түрлі ерекшеліктерімен байланысты.

Жаттықтырушыларға кеңестер ретінде мыналар ұсынылады:

Спортпен шұғылдану уәждерін және нақты спортшының табысты жұмысын түсіну үшін әлеуметтік жағдайға, эмоционалдық құрылымға және оның осы жағдайға қарым-қатынасына қатысты ақпаратты жинау қажет. Мұндай ақпаратты алу үшін: әңгімелесу, бақылау, сараптамалық бағалау, объективті және жобалық тесттер, өмірбаяндық әдіс ұсынылады.

Жаттықтырушы спортшының мезгілінен маусымға және тіпті апталық циклге деген уәждемесінің мүмкін болатын өзгерістеріне таң қалмауы керек.

Жаттықтырушы өз ісіне біліктілікпен, шыдамдылықпен және мұқияттылықпен қарап, объективті болуға тырысуы тиіс. Жаттықтырушының мұндай мінез-құлқы спортшыға қайта сапқа тұруға, спортпен шұғылдануды жалғастыруға көмектеседі.

Жаттықтырушының сөздері дәлелді болуы және эмоцияларға емес, спортшының ойына қаралуы керек [4].

1. Спорттық қызметтің тікелей себептері:

- а) спортшының бұлшықет белсенділігінің көрінуінен қанағаттану сезімі;
- б) өз қимылдарының сұлулығымен, дәлдігімен, ептілігімен эстетикалық рахаттану;
- в) қиын және қауіпті жаттығуларды орындау кезінде өзін епті және батыл көрсетуге ұмтылу;
- г) спорттың маңызды және міндетті тарабы болып табылатын жарысқа қатысудан туындайтын қанағаттандырылу;
- д) рекордты нәтижелерге қол жеткізуге, өзінің спорттық шеберлігін дәлелдеуге, жеңіске қол жеткізуге ұмтылу, ол қалай қиын болса да т. б.

2. Спорттық қызметтің жанама себептері:

- а) мықты, сау болуға ұмтылу;
- б) спорт арқылы өзін практикалық қызметке дайындауға ұмтылу;
- в) спорттық қызметтің қоғамдық маңыздылығын түсіну.

Қазіргі уақытта адамды әрекетке итермелейтін үш теория бар [5]:

- 1) қол жеткізу қажеттілігінің теориясы;
- 2) атрибуция теориясы;
- 3) мақсатқа жету теориясы.

Спортшыларда жетістікке жету мотивациясын қалыптастыру факторлары.

Спортшылардың жетістіктеріне жету уәждемесін қалыптастыру факторларын қарастыруды бастамас бұрын, оны әр түрлі жас кезеңінде қалыптастыруға көңіл бөлу қажет.

- Ерте балалық шақтың рөлі:

Жеке спортшының мотивациялық құрылымының сипаттамасы өзінде бар құндылықтар жүйесінің күрделілігімен ғана емес, сондай-ақ оның өткен тәжірибесінің табысқа, спортқа, еңбекке, беделге қарым-қатынасты қалыптастыруға ықпал ету мүмкіндігімен де қиындайды. Баланың ересек болуына қарай, оған әсер ету дәрежесі әр түрлі уәждер де өзгереді. Салыстырмалы табысқа жеткен спортшылар және жоғары дәрежелі спортшылар белгілі бір іріктеу процесінің өнімі болып табылады.

Баланың күш-жігерін көтермелеу (күш салу, оған қажетті құрал-жабдықтардың қолжетімділігі және жаттығу мүмкіндігі) оның физикалық деректері мен конституциясына, материалдық құралдарына байланысты.

Сонымен қатар, баланың дене әрекетіне әсер ететін себептер ересек спортшының мотивін негіздейтін себептерден жиі ерекшеленеді.

- Отбасы құрылымының әсері:

Отбасы шағын топ ретінде, сондай-ақ күшті қол жеткізу мотивациясын дамытуға ықпал ететін немесе тежейтін фактор болуы мүмкін. Балалардың туу тәртібі, отбасы мөлшері, үйдің тұтастығы маңызды фактор болып табылғаны анықталды. Ата-аналар арасындағы бұзылған отбасылар мен әлсіз түйіндер қол жеткізудің жоғары мотивациясын қалыптасты-

руды тежейді. Психолог немесе жаттықтырушы онымен табысқа жету уәждемесін қалыптастыру үшін жұмысты дұрыс құру үшін спортшының отбасында не болып жатқаны туралы жақсы хабардар болуы тиіс.

- Әлеуметтік ортаның әсері:

Әлеуметтік сынып, білім деңгейі, тіпті дін күнделікті өмірдің «климатына» қол жеткізуге бағытталған. Бұл балалар әсіресе жарқын көрінеді. Егер оны қоршаған адамдар, әсіресе ол беделді, кумир деп санаса, қандай да бір спортпен шұғылданса, бала да олардан қалыс қалмауға тырысады, бұл өз кезегінде табысқа жету уәждемесін қалыптастыруға әсер етеді [6].

Спортшының табысқа жету уәждемесін қалыптастырудың негізгі факторлары:

- күйзеліске ұмтылу және оны жеңу;
- мәртебесі;
- кемелдікке ұмтылу;
- көтермелеу мен жазалаудың оңтайлы арақатынасы;
- дұрыс қойылған мақсаттар;
- спорттық жетістікке орнату;
- оның оң мәніндегі адалдық;
- қолайлы әлеуметтік-психологиялық ахуал;
- жаттығу сабақтарының эмоционалды болуы;
- жаттықтырушы тұлғасының ерекшеліктері;
- жаттықтырушы мен спортшының өзара қарым-қатынасы,
- командадағы дәстүрлерді дамыту;
- спортшының өз пайдалылығын сезінуі [7].

5 Қорытынды

Осылайша, біз өзін-өзі тәрбиелеу дене тәрбиесі процесінде маңызды рөл атқарады деген қорытындыға келдік, ол оны барынша пәрменді және белсенді етеді. Өзін-өзі тәрбиелеудің детерминанты болып табылатын мотив адамды, жеке тұлғаның дене мәдениетін қалыптастыруға мәжбүр ететін негізгі мүдделерді, ұмтылыстарды, қажеттіліктерді білдіреді.

Жақсы қалыптасқан мүдделер мен салауатты өмір салтына деген қажеттілік өмір сүру сапасына және өз-өзімен жұмыс істеуіндегі елеусіз өзгерістерді атап өту қабілетіне үлкен әсер етеді. Бұл өз күшіне деген сенімділікті нығайтады, ынталандырады, «өзін-өзі тәрбиелеу жобасын» жүзеге асыру мен жетілдіруге ықпал етеді, бұл ұзақ өмір сүруге қол жеткізумен, әлеуметтік функцияларды толық жүзеге асыру перспективасымен және қоғамның әлеуметтік, отбасылық және еңбек өміріне белсенді қатысумен ұштасады.

Мықты денсаулық жеке тұлғаның дамуында дене шынықтырудың маңызын көрсетеді.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Ибрагимов И.Ф., Жукова И.В. Методика и направленность физического воспитания студентов: учебно-методическое пособие. – Казань: Редакционно-издательский отдел КГЭУ, 2018. – 72 с.
- 2 Алёшин В.В., Татарова С.Ю., Татаров В.Б. Физическая подготовка студента: учебное пособие. – М.: Издательство «Научный консультант», 2017. – 98 с.
- 3 Налобина А.Н. Основы физической реабилитации [Электронный ресурс]: учебник. – Омск: Изд-во СибГУФК, 2017. – 328 с.
- 4 Психология физической культуры: учебник / под ред. Б.П. Яковлева, Г.Д. Бабушкина. – М.: Спорт, 2016. – 624 с.
- 5 Мельников М.В. Психология: учебник для институтов физической культуры. – М.: Физкультура и спорт, 1987. – 336 с.
- 6 Б. Кретти. Психология в современном спорте: учебник для специальностей физического профиля / Пер. с англ. Ханина Ю.Л. – М.: Физкультура и спорт, 1978. – 237 с.
- 7 Пуни А.Ц. Очерки психологии спорта: учебно-методическое пособие. – М.: Физкультура и спорт, 1959. – 308 с.

Материал редакцияға түсті: 18.02.2020

ҚАЛМАҒАНБЕТОВА, Ж.Н., АКАНОВ, Ш.К.

ПРОЯВЛЕНИЕ И ФОРМИРОВАНИЕ МОТИВАЦИИ В СПОРТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Мотивация это сложный процесс контроля интенсивности старания и направленности деятельности, и как психологический процесс играет важную роль в жизни человека. Одним из положительных направлений такой деятельности может являться – стремление к успеху, к высоким результатам. Психология всесторонне изучает влияние мотивации в сфере физической культуры и спорта. Для достижения высоких результатов и побед, важно сформировать мотивацию во время тренировочного процесса. Для этого необходимо выявить доминирующие мотивы и факторы способствующие их закреплению у спортсменов.

В статье рассмотрены мотивационные механизмы, побуждающие определенную активность, которая в итоге ведет к удовлетворению психологической потребности созданной этой мотивацией. Представлен анализ внешних и внутренних факторов для развития мотивации в спортивной деятельности.

Ключевые слова: физическая культура, самовоспитание самосовершенствование, мотивы, спорт, здоровый образ жизни, личность.

KALMAGANBETONA, ZH.N., AKANOV, SH.K.

MANIFESTATION AND FORMATION OF MOTIVATION IN SPORTS ACTIVITIES

Motivation is a complex process of controlling the intensity of effort and direction of activity, and as a psychological process plays an important role in a person's life. One of the positive directions of such activity can be – the desire for success, for high results. Psychology comprehensively studies the influence of motivation in the field of physical culture and sports. To achieve high results and victories, it is important to form motivation during the training process. To do this, it is necessary to identify the dominant motives and factors that contribute to their consolidation in athletes.

The article deals with motivational mechanisms that encourage a certain activity, which ultimately leads to the satisfaction of the psychological needs created by this motivation. The analysis of external and internal factors for the development of motivation in sports activities is presented.

Key words: physical education, self-education, self-improvement, motivation, sports, healthy way of life, personality.

УДК 004.896

Сабанова, Б.К.

магистрант 2 курса специальности
«6М070400 – Вычислительная техника и
программное обеспечение»

Иванова, И.В.

кандидат педагогических наук,
доцент кафедры программного обеспечения
КГУ имени А. Байтурсьнова
Костанай, Казахстан

РАСЧЕТ ПАРАМЕТРОВ АЛГОРИТМА ДВИЖЕНИЯ НОГ ДЛЯ ШЕСТИНОГО РОБОТА-ПАУКА

Аннотация

В данной статье объектом исследования является расчет параметров алгоритма движения шестиногого робота-паука. Для него рассмотрены подходы к управлению движением. Представлен обзор методов задания траектории ног по осям x , y и z , реализация волновой походки. Рассматривается задача проектирования конструктивных решений для шестиногих роботов-пауков, приводится анализ существующих математических моделей движения роботов разным количеством конечностей. Определяются математические модели, которые позволяют осуществить движения шагающих роботов.

Ключевые слова: робототехника, шагающие роботы, алгоритм движения ноги, траектория движения ног, реализация волновой походки.